

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

Т. М. Білоконь, Л. М. Несен

**САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ:
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
МЕХАНІЗМ**

Монографія

Вінниця
ВНТУ
2010

УДК 658.167
ББК 65.9(2)29
Б 61

Рецензенти:

О. В. Мороз, доктор економічних наук, професор

А. В. Матвійчук, доктор економічних наук, доцент

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 11 від 1.07.2009 р.)

Білоконь, Т. М.

Б 61 Санація підприємств: організаційно-економічний механізм : монографія / Т. М. Білоконь, Л. М. Несен. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 152 с.

ISBN 978-966-641-352-2

В монографії розглянуто теоретичні і практичні аспекти санації підприємств. Розроблено методологічний інструментарій оцінки санаційної спроможності підприємств цукрової промисловості. На підставі аналізу особливостей реалізації механізму санації на підприємствах Вінниччини визначено бар'єри санації, обґрунтовано шляхи уникнення й зниження їх негативного впливу, розроблено рекомендації щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму санації підприємств.

Розраховано на наукових працівників, топ-менеджерів, арбітражних керуючих, антикризових менеджерів, викладачів, аспірантів і студентів.

УДК 658.167

ББК 65.9(2)29

ISBN 978-966-641-352-2

© Т. Білоконь, Л. Несен, 2010

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ.....	7
1.1. Сутність санації підприємств та її організаційно-економічного механізму	7
1.2. Нормативно-правове регулювання санації підприємств	26
1.3. Порівняльний аналіз процесів санації підприємств у зарубіжних країнах та Україні	36
2. ОЦІНКА РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ САНАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЦУКРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ВІННИЧЧИНИ.....	44
2.1. Динаміка процедур банкрутства та санації цукрових заводів Вінниччини	44
2.2. Аналіз економічних показників діяльності підприємств цукрової промисловості регіону	55
2.3. Обґрунтування шляхів подолання бар'єрів санації підприємств ...	65
3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО–ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ	78
3.1. Методологічний інструментарій оцінки санаційної спроможності підприємств цукрової промисловості.....	78
3.2. Організаційне забезпечення механізму санації підприємств..	103
ВИСНОВКИ.....	122
ЛІТЕРАТУРА	125
Додаток А.....	141
Додаток Б	142
Додаток В.....	146
Додаток Г	147
Додаток Д.....	150
Додаток Е	151

ВСТУП

Ринкові умови господарювання зумовили не лише позитивні зрушення в економіці країни, але й призвели до того, що більшість вітчизняних підприємств внаслідок негативного прояву економічної кризи, повільної адаптації управлінського апарату до нових умов господарювання стали неплатоспроможними, збитковими і відчувають великі фінансові труднощі. Ситуація, що склалась, зумовлює вагомість досліджень щодо обґрунтування дієвого механізму санації підприємств-боржників, що забезпечить їх оздоровлення, збереження робочих місць, виробничого потенціалу і, отже, економічну безпеку країни.

Відсутність достатнього практичного досвіду і теоретичної бази санації, обмеженість фінансових ресурсів значною мірою стримують дані процеси в українських підприємствах, зокрема у цукровій промисловості. Серед низки монопродуктових ринків стратегічних продуктів ринок цукру як структуроутворюючого елементу ціни продукції інших галузей займає провідне місце. Разом з тим реальна економічна ситуація свідчить про наявність кризових явищ в цукровій промисловості, зокрема, практичну відсутність рентабельної ціни на цукор, збитковість його виробництва, нестачу обігових коштів підприємств, що створює загрозу банкрутства більшості вітчизняних цукрових заводів. Це актуалізує необхідність теоретичного узагальнення, методичного та законодавчого забезпечення санації підприємств, а також формування ефективного механізму оздоровлення підприємств для забезпечення їх прибутковості та конкурентоспроможності.

Необхідність розробки цієї проблеми привернула в останні роки до неї увагу ряду вчених, серед яких слід виділити А. А. Албул, Є. М. Андрущак, К. В. Багацьку, М. М. Головіна, О. В. Манойленка, К. А. Мараховську, О. В. Мозенкова, Е. В. Сгару, Л. С. Ситник, А. Є. Слівака, А. М. Поддєрьогіна, Б. М. Полякова, О. О. Терещенка, Н. Л. Шишкову, А. М. Штангрета. Питанням розвитку ринку цукру України та пошуку шляхів його відродження присвячені праці вчених економістів-аграрників: О. М. Варченко, О. С. Зайця, М. Ю. Коденської, В. Я. Месель-Веселяка, П. Т. Саблука, С. А. Стасіневич, А. В. Фурси, О. М. Шпичака, М. М. Ярчука.

Однак наявність низки нерегульованих питань зумовлює потребу уточнення понятійного апарату санації, розроблення методики оцінки санаційної спроможності цукрових заводів, а також обґрунтування ефективної структури та інструментарію організаційно-економічного механізму санації підприємств. Саме це обумовило вибір даного напрямку наукового дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму санації підприємств за умов нестабільності вітчизняної економіки. При цьому потребують дослідження і подальшого розвитку підходи щодо обґрунтування понять «санація», «організаційно-економічний механізм санації підприємств», класифікації санаційних заходів. Узагальнення зарубіжного досвіду і вітчизняної практики здійснення санації підприємств слугуватиме базою для розробки системи практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності санаційних процедур.

В рамках авторського дослідження повинно бути обґрунтовано необхідність активізації санації цукрових заводів на основі системного аналізу стану підприємств цукрової промисловості Вінницької області; визначено бар'єри санації підприємств і розроблено рекомендації щодо уникнення та зниження їх негативного впливу; розкрито існуючі підходи до прийняття рішення про доцільність санації з метою розробки методичних рекомендацій для визначення санаційної спроможності підприємств цукрової промисловості. Виконання поставлених завдань потребує оцінки дієвості організаційно-економічного механізму санації підприємств.

Безумовно, теоретично-методологічні напрацювання повинні підкріплюватися практичним значенням одержаних результатів у вигляді сукупності обґрунтованих рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму санації підприємств. Практична цінність роботи також визначатиметься розробленим інструментарієм оцінки санаційної спроможності цукровиробників, матеріального заохочення керуючого санацією, спрямованого на активізацію процесу санації вітчизняних підприємств і цукрових заводів зокрема.

Теоретичною та методологічною основою роботи є класичні положення економічної теорії, наукові праці та методичні розробки провідних вітчизняних і зарубіжних учених, загальнонаукові принципи проведення комплексних досліджень. Інформаційною базою дослідження слугуватимуть законодавчі та нормативні акти України, наукові дослідження вітчизняних і зарубіжних учених, матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, періодичних видань, дані Державного комітету статистики України, Міністерства економіки України, Господарського суду Вінницької області, Вінницької асоціації «Поділляцукор», фінансові звіти підприємств цукрової промисловості Вінниччини, результати опитувань і спостережень.

Науково-практичні рекомендації щодо активізації санаційних процедур використані в діяльності Головного управління економіки Вінницької обласної державної адміністрації при підготовці пропозицій до Міністерства економіки України щодо внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності підприємства або визнання його банкрутом».

В основу монографії лягли матеріали наукових досліджень Білонь Т. М., керівництво якими здійснювалось Несеном Л. М.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність санації підприємств та її організаційно-економічного механізму

В умовах ринкової економіки діяльність суб'єктів господарювання супроводжується виникненням кризових явищ. У системі стабілізаційних заходів держави, які направлені на виведення підприємства з кризи, основна роль відводиться санаційним заходам [10; 130]. Особливо гостро ця проблема постає в умовах перехідної економіки, де важливим чинником виступає вплив не стільки внутрішніх, скільки зовнішніх економічних ризиків на діяльність підприємств. У той час як у розвинутих країнах з ринковою економікою, стійкими політичною та економічною системами, банкрутства звичайно на 1/3 зумовлені зовнішніми факторами і на 2/3 – внутрішніми [133]. Саме проведення санації підприємства запобігає оголошенню його банкрутом та виводить з важкого кризового стану.

Слід відмітити, що питанням банкрутства та оздоровлення (санації) підприємств займались ще наші пращури. Так, у «Руській Правді» Ярослава Мудрого зазначалося, що «коли банкрутство купця станеться через нещасливу пригоду, а не через його недбалість, тобто коли потоне корабель або пропаде товар під час війни чи від вогню, то кредитор не вправі вимагати свої гроші негайно, взяти його в неволю чи продати; купець може сплачувати свої борги частками, бо шкода – з Божої волі, а він сам не винен; а от коли купець втратить своє майно внаслідок пияцтва, або вдавшись до карних справ, або через власну безпорадність, то вже воля кредитора – дати йому «прольонгату» або продати його разом з усім майном» [44]. Отже, ще за часів Київської Русі законодавство надавало боржникові можливість виправити своє майнове становище в разі настання кризової ситуації.

За кордоном санація має не лише історію, а й популярність. Прикладом є світова фінансова криза 1998 р., коли англійський банк із двохсотлітньою історією Barings (один із найстаріших і найбільших у світі) був, по суті, розорений. Але голландська фінансова група ING

провела процедуру санації Barings. У результаті банк не втратив жодного клієнта й утворився новий конгломерат ING Barings, що успішно працює в усьому світі. Це стало можливим завдяки проведеній санації, яка активно застосовується у світовій практиці й існує для виведення підприємства з фінансової кризи [36].

Державна підтримка банкрутів проводилася в 90-ті р. державами Східної Європи (Польща, Угорщина, Румунія, Словаччина) при переході на нову структуру економіки і наприкінці 80-х – початку 90-х у Скандинавії (Швеція, Фінляндія), де економіка має яскраво виражену соціальну спрямованість. Причому набір засобів був щонайширшим – від фінансових дотацій до санації підприємств державою [36].

Розвиток інституту санації не відбувається автономно. Він тісно пов'язаний з функціонуванням таких інститутів як банкрутство та неспроможність. Під неспроможністю розуміють нездатність боржника своєчасно виконати свої зобов'язання, тоді як банкрутство – це негативний наслідок виникнення неспроможності, який настає в разі неможливості, шляхом застосування санаційних заходів, відновити платоспроможність підприємства.

Сьогодні в усіх країнах визнається, що основною метою інституту неспроможності повинно бути передусім збереження підприємства боржника шляхом зміни управління такого підприємства, реструктуризації його боргів, надання відстрочок та розстрочок виконання зобов'язань, а вже в останню чергу – ліквідація підприємства, яке не має можливості конкурувати на ринку [30]. Зміщення акцентів в системі банкрутства в сторону застосування неліквідаційних процедур зумовило загострення уваги науковців на дослідженні питання санації. Розглянемо та проаналізуємо думки економістів, вчених щодо визначення поняття «санація».

Аналіз теоретичних джерел [6, 8, 31, 52, 53, 63, 116, 132, 138, 160] показав, що немає єдиної думки з приводу визначення санації. Так, за Рогожиним П. С. санація означає надання власником або третьою особою фінансової допомоги організації для розробки конкретних заходів, які не призведуть її до банкрутства [116]. Дане визначення звужує мету проведення санації, зводячи її лише до запобігання банкрутству. І. А. Бланк під санацією розуміє систему заходів з фінансово-

го оздоровлення підприємств, що реалізуються за допомогою сторонніх осіб та направлені на запобігання визнання підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації [31, с. 514].

М. І. Тітов пропонує наступне визначення: «санація – це оздоровлення неспроможного боржника, надання йому з боку власника майна, кредиторів та інших юридичних і фізичних осіб (у тому числі зарубіжних) фінансової допомоги, спрямованої на підтримку діяльності боржника і запобігання його банкрутству» [132].

Однак вищенаведені визначення розкривають санацію як фінансову підтримку боржника. В той же час окрім фінансової сторони, слід враховувати також матеріально-технічний, організаційно-правовий, управлінський аспекти діяльності боржника.

В Економічній енциклопедії санацію трактують як заходи держави, фінансово-кредитних інститутів, спрямовані на запобігання банкрутству підприємств, фірм, компаній, поліпшення їх фінансового стану через реорганізацію, кредитування, оновлення асортименту та ін. [52, с. 327].

Перелік конкретних санаційних заходів наведено у фінансовому та економічному словниках: випуск нових акцій або облігацій для мобілізації додаткового грошового капіталу, відстрочка погашення раніше випущених акцій і зменшення відсотка по них, надання урядових субсидій і нових банківських кредитів, пролонгування погашення раніше одержаних позичок, злиття з фінансово потужнішим підприємством, поділ на ряд дрібних самостійних підприємств, ліквідація підприємства і створення на його матеріально-технічній базі нового, повна або часткова купівля державою акцій підприємства, що перебуває на межі банкрутства [53, с. 643; 139, с. 442].

Коваленко М. А. та Лобанова Н. В. наголошують на важливості збереження підприємства як ланки єдиного регіонального соціально-економічного простору та метою санації вважають вихід підприємства із скрутного фінансового стану, стабільну діяльність, сталий розвиток у майбутньому й збереження зовнішніх умов для успішної діяльності підприємства, цілісності регіональної економічної, соціальної, екологічної системи [63].

Більш чітко санаційні заходи та мета санації виділені у визначенні Терещенка О. О.: «санація – це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових і соціальних заходів, які направлені на досягнення або відновлення платоспроможності, ліквідності і конкурентоспроможності підприємства-боржника у довгостроковому періоді» [130, с. 52]. Такий же перелік санаційних заходів зустрічається і в праці Андрущак Є. М. [6], однак застосовувати їх вона пропонує по відношенню до всіх підприємств (а не лише боржників) та за допомогою усіх зацікавлених суб'єктів.

Згідно з Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30.06.1999 р. під санацією розуміють систему заходів, здійснюваних під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом і його ліквідації, а її результати мають бути спрямовані на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника та задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів, шляхом кредитування, реструктуризації підприємства та боргів, і зміну організаційно-правової й виробничої структури боржника [103].

Взявши за основу визначення зарубіжних економістів (Н. Здравомислова, Б. Бекенферде, М. Гелінга [160] – провідних фахівців з питань виведення підприємств із фінансової кризи), авторський колектив на чолі з Поддєрьогіним А. М. [138, с. 305] пропонує розглядати санацію як комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного та соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання з кризи і відновлення або досягнення його прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

Дослідник Багацька К. В. не погоджується з відображенням у визначенні переліку санаційних заходів і пропонує під санацією розуміти систему послідовних взаємопов'язаних заходів, що проводяться по відношенню до підприємства-боржника з ініціативи його власників або зовнішніх суб'єктів з метою врегулювання проблеми боргів, попередження банкрутства, відновлення платоспроможності і досягнення прибутковості і конкурентоспроможності в довготерміновому періоді [8].

Ми погоджуємось з думкою, що всі санаційні заходи в одному визначенні не охопиш. Виділення окремих типів заходів (фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційних, соціальних) є відносним, оскільки один і той же захід може відноситись до декількох типів (наприклад, продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу має одночасно фінансово-економічні та організаційні риси). Тому у визначенні санації зазначати типи можливих санаційних заходів недоцільно.

Що стосується мети проведення санації, короткостроковою задачею санації має бути відновлення платоспроможності підприємства-боржника, що буде характеризувати його здатність вчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями, які випливають із торговельних, кредитних чи інших операцій грошового характеру [56, с. 419]. Досягнення цієї мети означатиме розв'язання проблеми боргів. Наступними кроками буде досягнення прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

До учасників процедури санації дослідники відносять власника майна, кредиторів, сторонніх осіб або зовнішніх суб'єктів. Хід проведення санації в значній мірі залежить також від керуючого санацією, на її ефективність можуть вплинути трудовий колектив, партнери підприємства, органи державної влади (в тому числі через законодавчі та нормативні акти). Необхідною умовою успішного проведення санації є зацікавленість та сприяння її проведенню всіма учасниками процедури, що зумовлює доцільність акцентування уваги у визначенні санації на участі всіх зацікавлених сторін.

Проведене дослідження приводить автора до висновку, що санація – це система послідовних, взаємопов'язаних заходів з оздоровлення підприємства-боржника, що здійснюються для відновлення його платоспроможності, досягнення прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковому періоді за участю всіх зацікавлених сторін [26].

В сучасній економічній літературі зустрічається ряд понять, пов'язаних з терміном «санація»: види, форми санації, санаційні заходи, їх типи і характер. Для глибшого розуміння сутності поняття санації проведено дослідження основних класифікаційних ознак санації та санаційних заходів, які пропонують вітчизняні дослідники.

З визначення поняття санації, даного Терещенком О. О., випливають основні типи санаційних заходів [10; 130]:

1. Санаційні заходи організаційно-правового характеру направлені на удосконалення організаційної структури підприємства, організаційно-правових форм бізнесу, поліпшення якості менеджменту, звільнення підприємства від непродуктивних виробничих структур, поліпшення виробничих відносин між членами трудового колективу. Санаційні заходи цього виду можна розділити на два класи:

- санація зі збереженням існуючого юридичного статусу підприємства;
- санація із зміною організаційно-правової форми і юридичного статусу санаційного підприємства (реорганізація).

2. Виробничо-технічні санаційні заходи пов'язані, передусім, з модернізацією і оновленням виробничих фондів, із зменшенням простотів і збільшенням ритмічності виробництва, поліпшенням якості продукції і зниженням її собівартості, розширенням асортименту продукції, що випускається, і мобілізацією санаційних резервів у сфері виробництва.

3. Фінансово-економічні заходи щодо санації відображають фінансові відносини, які виникають в процесі мобілізації і використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємства. Дані заходи направлені на покриття поточних збитків і усунення причин їх виникнення, оновлення або збереження ліквідності і платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу і формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

4. Соціальні санаційні заходи пов'язані із заходами по забезпеченню соціальної захищеності працівників підприємств-боржників, тобто наданню соціальних гарантій працівникам, яких було вирішено звільнити в зв'язку з модифікацією або реконструкцією підприємства. До таких заходів відносяться: створення і фінансування системи перепідготовки кадрів, пошук і пропозиція альтернативних робочих місць, додаткові виплати по безробіттю, надання звільненим працівникам позик, виплат по заробітній платі, вихідної допомоги.

У працях [10; 31] виділяють форми санації підприємства, яка направлена на реорганізацію боргу та реорганізацію самого підприємства.

Санація підприємства, яка направлена на реорганізацію боргу (без зміни статусу юридичної особи підприємства, що санується), передбачає наступні варіанти:

- погашення боргу підприємства за рахунок коштів бюджету. У такій формі сануються тільки державні підприємства. Вона пов'язана з наступними основними умовами: забезпеченням подальшого розвитку пріоритетних галузей економіки; галузевою або міжгалузевою переорієнтацією діяльності підприємства; здійсненням антимонопольних заходів; з іншими цілями з ініціативи органів, уповноважених управляти державним майном;

- погашення боргу підприємства за рахунок цільового банківського кредиту. Для здійснення контролю і допомоги підприємству, комерційний банк в переліку умов санації може забажати введення до складу його керівництва свого представника (або уповноваженої особи) без набуття банком майнових прав;

- відстрочка, розстрочка боргу. Дані напрями зменшення кредиторської заборгованості підприємства передбачені Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» при укладанні мирової угоди боржника з кредиторами. Як один з варіантів розстрочки боргу з боку комерційного банку може виступати переоформлення короткострокових кредитів підприємства в довгострокові;

- зменшення або списання боргу може здійснюватися кредиторами, які зацікавлені в збереженні довгострокових фінансово-господарських відносин з підприємством-боржником. Наприклад, податкова адміністрація може погодитись списати частину боргу підприємству заради збереження потенційного платника податків;

- конверсія боргу у власність передбачає викуп часток (паїв, акцій) у власників з метою їх наступного обміну на боргові вимоги;

- переклад боргу на іншу юридичну особу, яка виявила бажання взяти участь у санації підприємства-боржника. У разі згоди кредитора на переклад боргу іншій особі новий боржник має право висувати про-

ти вимог кредитора всі заперечення, засновані на договірних відносинах між кредитором і першим боржником;

- випуск облігацій (та інших боргових цінних паперів) під гарантію санатора. Така форма санації здійснюється, як правило, комерційним банком або державою.

Санація підприємства, яка направлена на його реорганізацію (із зміною, як правило, статусу юридичної особи підприємства, що санується), носить наступні основні форми:

- поділ. Така форма санації може бути використана для підприємств, що здійснюють багатогалузеву господарську діяльність. Виділені в процесі розділення підприємства отримують статус нової юридичної особи, а майнові права і обов'язки переходять до кожного з них на основі розділового балансу. При цьому можуть бути створені нові самостійні підприємства (горизонтальний поділ) або підприємства, що доповнюють одне одного за видами діяльності (вертикальний поділ);

- виділення. Ця форма санації може бути використана для диверсифікованого підприємства шляхом виділення зі складу підприємства структурних підрозділів зі збереженням цілісності основного виробництва;

- злиття. Така форма санації здійснюється шляхом об'єднання підприємства-боржника з іншим фінансово стійким підприємством з утворенням нової юридичної особи;

- приєднання господарюючим суб'єктом іншого зі збереженням першого як юридичної особи;

- перетворення може відбуватися шляхом зміни форми власності або організаційно-правової форми господарювання. Прикладами перетворень підприємств є приватизація (у цій формі сануються державні підприємства), перетворення у відкрите акціонерне товариство (з метою розширити фінансові можливості підприємства), передача в оренду, яка характерна для санування державних підприємств, коли вони передаються в оренду членам трудового колективу. Умовою здійснення останньої форми санації є прийняття на себе колективом орендарів боргів підприємства, що санується.

У вітчизняній практиці часто санацію ототожнюють з реструктуризацією. Під останньою розуміють комплекс реорганізаційних заходів, які націлені на створення передумов виходу підприємства зі стану кризи і забезпечення подальшого його розвитку [31]. Згідно з Методичними вказівками щодо проведення реструктуризації державних підприємств, затвердженими Наказом Мінекономіки №9 від 23.01.1998 р., реструктуризація підприємства – це здійснення організаційно-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, здатних привести підприємство до фінансового оздоровлення, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва [105]. Таким чином, по суті мета проведення санації та реструктуризації подібна та полягає у забезпеченні фінансового оздоровлення підприємства та ефективності його подальшої діяльності.

Зазвичай вважається, що процесами реструктуризації, як правило, займаються слабкі, неплатоспроможні підприємства, які стоять на межі банкрутства. Однак зарубіжний досвід свідчить, що для підвищення своєї прибутковості в майбутньому компанії часто проводять «попереджувальну» реструктуризацію з метою зміцнення свого фінансового положення в майбутньому. Тому доцільно розглядати реструктуризацію в більш широкому розумінні як процес підготовки і реалізації програм комплексних змін на підприємстві з метою підвищення його ринкової вартості [10]. В залежності від напрямків змін, виділяють [4]:

- фінансову реструктуризацію;
- реструктуризацію виробництва та маркетингу;
- реструктуризацію менеджменту;
- реструктуризацію власності (реорганізацію).

На нашу думку, поняття санації є ширшим за реструктуризацію, оскільки проведення останньої лише створює передумови для ефективного проведення санації. Прийнято вважати, що санаційні процедури застосовуються при провадженні у справі про банкрутство. Хоча зарубіжний досвід підтверджує поширення застосування саме досудової санації боржників.

У Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» реструктуризація розглядається як один із санаційних заходів разом із перепрофілюванням виробництва, закриттям нерентабельних виробництв, відстрочкою (розстрочкою) платежів або списанням частини боргів, ліквідацією дебіторської заборгованості, продажем частини майна боржника, переведенням боргу (або його частини) на інвестора, звільненням працівників та одержанням кредиту на виплату їм вихідної допомоги тощо.

М. Головін [40] розглядає модель досудової санації неплатоспроможного підприємства, яка базується на операційній, фінансовій реструктуризації та реструктуризації підприємства. Операційна реструктуризація – це проведення заходів щодо внесення змін до виробничих чи організаційних процесів на підприємстві з метою підвищення його рентабельності та конкурентоспроможності. Здійснення таких заходів дає можливість проведення фінансової реструктуризації, яка є похідною від операційної і передбачає відстрочення або розстрочення кредиторської заборгованості підприємства, яка виникла в результаті історичних подій і одне лише обслуговування якої стоїть на заваді або гальмує оздоровлення підприємства.

У випадку, коли проведення операційної і фінансової реструктуризації є малоефективними заходами, треба проводити реструктуризацію підприємства, сутність якої викладена у вищезгаданому Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [103].

До різновидів реструктуризації дослідник Андрущак Є. М. відносить порівняно нове поняття у сучасному бізнес-лексиконі – реінжиніринг, який означає фундаментальне переосмислення і радикальне перепланування бізнес-процесів компаній, що має на меті суттєве поліпшення показників їх діяльності, різке скорочення затрат, зростання якості сервісу і швидкості обслуговування клієнтів [4]. Реінжиніринг асоціюється зі «створенням компанії заново», тобто повною перебудовою внутрішніх процесів і технологій, здійснення операцій фірми з метою підвищення загальної ефективності бізнес-процесу, створення організації, яка швидко реагує на зміни ринкового середовища. З огля-

ду на це, автор визначає реінжиніринг як найбільш глобальні перетворення в рамках реструктуризації.

Розглянуті форми та варіанти санації, в основі яких є поєднання тих чи інших можливих типів санаційних заходів, відображають її економічну сутність. На рис. 1.1 представлена класифікація процедур санації з правової точки зору, які пропонують В. Радзивілюк [110] та І. О. Хар [142].



Рис. 1.1. Класифікація процедур санації з правової точки зору

Примітка: узагальнено автором на основі [110, 142]

За критерієм специфіки правового положення або специфіки діяльності боржника процедури санації підрозділяються на загальні і спеціальні (із врахуванням специфіки окремих категорій боржників: містоутворюючих підприємств, особливо небезпечних підприємств, сільськогосподарських підприємств, страховиків і інших, котрі названі в розділі VI закону [103]).

За критерієм порядку входження в судові процедури санації останні можуть бути розділені на добровільні і примусові процедури. Цей розподіл пов'язаний з визначенням виду сторони, що ініціює провадження у справі про банкрутство. Кредитори, відповідно до норм національного і закордонного законодавства про банкрутство, наділені правом ініціювати недобровільні стосовно боржника процедури банкрутства, у тому числі і процедуру санації. У частинах 1 і 6 статті 7, статті 53 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» 1999 року та в законодавстві про неспроможність (банкрутстві) закордонних країн передбачене право боржника ініціювати також добровільні процедури банкрутства.

За критерієм формалізації порядку здійснення процедур санації їх можна класифікувати на судові і досудові. Досудова санація спрямована на запобігання порушення провадження у справі про банкрутство і здійснюється, як правило, на підставі спеціального законодавства, а в закордонних країнах регулюється нормами цивільного або торговельного права. Судова процедура санації й аналогічні їй процедури здійснюються в ході провадження у справі про банкрутство відповідно до законодавства про неспроможність (банкрутство).

Класифікація процедур санації за критерієм заходів, що застосовуються для відновлення платоспроможності боржника, на правові, організаційні та виробничо-технічні не враховує економічного характеру санаційних заходів. До того ж аналогічні та більш змістовні класифікації були розглянуті вище. Тому недоцільно зосереджувати увагу на даній класифікації.

За критерієм тривалості термінів здійснення судових процедур санації їх можна розділити на:

а) процедури, що здійснюються в рамках загального терміну, який складає 12 місяців та може бути продовжений ще до шести місяців (стаття 17 закону [103]);

б) процедури, що здійснюються в рамках спеціальних термінів (наприклад, строк процедури санації містоутворюючого підприємства, особливо небезпечного підприємства може бути продовжений до десяти років, термін санації сільськогосподарського підприємства не

може перевищувати п'ятнадцяти місяців та може бути продовжений на один рік (статті 42–44 закону [103])).

На жаль, українське законодавство не містить норм про проведення прискореної судової процедури санації. Така можливість була вперше передбачена французьким законодавством. У Російській Федерації, відповідно до Розпорядження Федеральної служби Росії в справах про неспроможність і фінансове оздоровлення, з 1998 р. були введені прискорені процедури банкрутства, у тому числі й аналог судової процедури санації – процедура зовнішнього керування [94]. Поділяємо позицію В. Радзивілюк щодо доцільності введення в Україні прискореної судової процедури санації малих і середніх підприємств з метою підвищення ефективності застосування судових процедур банкрутства і процедур санації зокрема.

Критерій обсягу повноважень боржника в процедурах санації поділяє їх на ті, що здійснюються на загальних підставах керуючим санацією та керівником боржника, відповідно до ст. 53 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Процедури санації можна класифікувати і за іншими критеріями. Наприклад, за кінцевим результатом процедури санації можна поділити на: санацію, що закінчилась відновленням платоспроможності; санацію, що закінчилась укладанням мирової угоди; санацію, що закінчилась визнанням боржника банкрутом і відкриттям ліквідаційної процедури.

Проведений аналіз сутності санації та її класифікацій приводить до висновку, що дана категорія має економіко-правовий характер. Санація тісно пов'язана з такими економічними категоріями як антикризове управління, неспроможність, банкрутство, однак має відмінні характеристики. Санація підприємства відрізняється від антикризового управління, оскільки може передбачати і зміну власника, і ініціацію деяких кризових ситуацій для відновлення його платоспроможності та досягнення конкурентоспроможності в довгостроковому періоді. Санація, яка є однією з процедур справи про банкрутство, виступає як альтернатива визнання боржника банкрутом і запровадження ліквіда-

ційної процедури та направлена на подолання неспроможності підприємства.

Узагальнення теоретичних доробок науковців в галузі антикризового управління дозволило автору в роботі [26] сформулювати систему санаційних заходів організаційно-правового, виробничо-технічного, фінансово-економічного та соціального характеру (табл. 1.1), яка може бути основою при розробці плану санації.

Таблиця 1.1

Система санаційних заходів

Тип заходу	Характеристика заходу
Організаційно-правовий	Звільнення від об'єктів соціальної сфери
	Реорганізація підприємства
	Продаж частини майна боржника
	Надання в оренду частини основних фондів боржника
	Продаж підприємства (бізнесу) боржника
Виробничо-технічний	Модернізація та оновлення виробничих фондів
	Поліпшення якості виробничого процесу
	Перепрофілювання
	Закриття нерентабельних виробництв
	Оптимізація запасів
Соціальний	Звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації, та надання їм соціальних гарантій
	Зміна керівництва, залучення нових висококваліфікованих кадрів
Фінансово-економічний	Мирова угода (відстрочка, розстрочка, списання боргу)
	Укладення форвардних контрактів на постачання продукції
	Стягнення, рефінансування дебіторської заборгованості
	Залучення додаткових кредитів для погашення боргу та реалізації плану санації
	Пролонгування погашення раніше одержаних позичок
	Виконання зобов'язань боржника власником або третіми особами
	Залучення інвестора з переведенням на нього частини боргу боржника
	Участь держави (державне фінансування, державні кредити, субсидії, податкові пільги)

ЛІТЕРАТУРА

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку : [інформаційно-аналітичний збірник (випуск 6)] / за ред. П.Т. Саблука та ін. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 764 с.
2. Албул А. А. Формування стратегії запобігання банкрутства у промисловості (на прикладі машинобудування) : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.01 / А. А. Албул. – Одеса, 2002. – 275 с. – Бібліогр. : С. 186–200.
3. Аналітична інформація щодо реалізації державної політики у сфері банкрутства Державним департаментом з питань банкрутства [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sdb.gov.ua>
4. Андрущак Є. Реорганізація як ефективний засіб вирішення проблеми банкрутства підприємств / Є. Андрущак // Регіональна економіка. – 2002. – № 1. – С. 83–89.
5. Андрущак Є. М. Діагностика банкрутства українських підприємств / Є. М. Андрущак // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 118–124.
6. Андрущак Є. М. Удосконалення інституту банкрутства / Є. М. Андрущак // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 29–36.
7. Ашуєв А. М. Бенчмаркінг як інструмент антикризового управління підприємством / А. М. Ашуєв // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 4. – С. 46–47.
8. Багацька К. В. Фінансовий механізм санації підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / К. В. Багацька. – Запоріжжя, 2005. – 215 с. – Бібліогр. : С. 188–204.
9. Банкротство в России: от хорошей теории к хорошей практике / К. Сонин, Е. Коломак, Л. Ружанская [та ін.]. – М. : РЕЦЭП, 2000. – 131 с.
10. Банкротство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління / Т. С. Клебанова, О. М. Бондар, О. В. Мозенков та ін. ; за ред. О.В. Мозенкова. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 272 с. – ISBN 966-8327-25-X.

11. Баришполец І. М. Процедура банкрутства в США / І. М. Баришполец // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 1999. – № 10. – С. 62–63.
12. Бень Т. Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємств / Т. Г. Бень, С. Б. Довбня // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 53–60.
13. Білоконь Т. Судові процедури відновлення платоспроможності підприємств-боржників / Т. Білоконь // Економіст. – 2005. – № 2. – С. 60–62.
14. Білоконь Т. М. Вдосконалення механізмів санації вітчизняних підприємств / Т. М. Білоконь // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2005. – № 6. – С. 79–84.
15. Білоконь Т. М. Залучення інвестицій через механізми санації та банкрутства суб'єктів господарювання / Т. М. Білоконь // Wyksza Senie I nauka bez granic – '2005 : II Miedzynarodowa naukowe-praktyczna konferencja, 19–27 grudnia 2005 roku : materialy. – Przemysl : Sp. Z.o.o. «Nauka i studia», 2005. – Tom 11. Ekonomiczne nauki. – S. 14–16.
16. Білоконь Т. М. Кредиторська заборгованість цукрових заводів як перепона санації / Т. М. Білоконь // Організаційно-правові аспекти та економічна безпека сучасного підприємництва : III регіональна наук.-практ. конф., 17 бер. 2006 р. : матеріали доповідей. – Вінниця : ВНТУ, 2006. – С. 29–32.
17. Білоконь Т. М. Методичні підходи щодо оцінки санаційної спроможності підприємств / Т. М. Білоконь // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Випуск 16. – Том 3. – С. 396–398.
18. Білоконь Т. М. Організаційно-економічне забезпечення підвищення ефективності діяльності арбітражного керуючого / Т. М. Білоконь // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2007. – № 3. – С. 18–23.
19. Білоконь Т. М. Переваги проведення досудової санації підприємств / Т. М. Білоконь // Zprawy vedecke ideje – 2008 : IV mezinarodna vesko-prakticka conference : materially. – Dil 4.

Ekonomicke vedy. – Praha : Publishing House «Education and Science», 2008. – S. 7–9.

20. Білоконь Т. М. Порівняльний аналіз фінансово-господарського стану та санаційної спроможності цукрових заводів Вінниччини : Звіт про НДР (заключний) / Л. М. Несен, Т. М. Білоконь. – Вінницький національний технічний університет. – № ДР 0107U004481; Інв. № 0207U006830. – Вінниця, 2007. – 41 с.

21. Білоконь Т. М. Практика реалізації системи банкрутства у Вінницькій області / Т. М. Білоконь // Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. – Вип. 26. – Вінниця, 2006. – С. 12–16.

22. Білоконь Т. М. Проблема кредиторської заборгованості в ході санаційних процедур та методи її вирішення / Т. М. Білоконь // Збірник наукових праць професорсько-викладацького, студентського, магістерського та аспірантського складу : економіка та управління. – Вінниця : ВНТУ, 2006. – С. 82–84.

23. Білоконь Т. М. Проблемні питання оплати праці арбітражних керуючих / Т. М. Білоконь // Пріоритети економічного розвитку України: історія та сьогодення : Всеукраїнська наук.-практ. конф., 10–11 квіт. 2007 р. : зб. тез доповідей. – Вінниця, 2007. – С. 50–53.

24. Білоконь Т. М. Розвиток інституту арбітражного управління в Україні / Т. М. Білоконь // Організаційно-правові аспекти та економічна безпека сучасного підприємництва : IV регіональна наук.-практ. конф., 23 бер. 2007 р. : матеріали доповідей. – Вінниця : ВНТУ, 2007. – С. 73–78.

25. Білоконь Т. М. Санація на інноваційній основі як механізм оздоровлення підприємства / Т. М. Білоконь // Науково-технічний розвиток: економіка, технології, управління : IV Міжнародна конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, 24–26 бер. 2005 р. : матеріали доповідей. – К. : Пошуково-видавниче агентство «Книга пам'яті України», 2005. – С. 84–85.

26. Білоконь Т. М. Сутність та основні складові організаційно-економічного механізму санації підприємств / Т. М. Білоконь // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2009. – № 2. – С. 40–45.

27. Білоконь Т. М. Фінансовий потенціал підприємств за умов загрози банкрутства / Т. М. Білоконь // Проблеми формування конкурентоспроможності підприємств за умов нестабільності світової економіки : Всеукраїнська наук.-практ. конфер., квіт. 2009 р. : матеріали доповідей. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. – С. 123–125.
28. Білошкурський М. В. Деякі особливості діагностики кризового стану підприємства / М. В. Білошкурський // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3. – С. 85–89.
29. Бірюков О. Законодавство про банкрутство у контексті набуття Україною статусу країни з ринковою економікою / О. Бірюков // Юридична газета. – 2003. – 3 верес. – С. 6.
30. Бірюков О. Місце законодавства про неспроможність у правовій системі країн з ринковою економікою / О. Бірюков // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 3. – С. 151–161.
31. Бланк И. А. Стратегия и тактика управления финансами / И. А. Бланк. – К. : МП «ИТЕМ Лтд», СП «АДЕФ-Украина», 1996. – 534 с.
32. Бондаренко Ю. Г. Показники роботи цукрових заводів при переробці цукросировини урожаю 2006 року / Ю. Г. Бондаренко // Вісник цукровиків України. – 2006. – № 5. – С. 24–28.
33. Варченко О. М. Формування системи оптової торгівлі цукром на внутрішньому ринку / О. М. Варченко // Агроінком. – 2005. – № 1–2. – С. 16–19.
34. Вінниччина «скинула» 25 тисяч гектарів буряків // Голос України. – 2007. – 16 трав. – С. 7.
35. Внутрішній ринок цукру відкритий для гарних перспектив [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://www.vin.gov.ua/web/vinoda.nsf/WebGr_View/Gr68F6C?OpenDocument
36. Гавриш О. Санація проти банкрутства / О. Гавриш // Дзеркало тижня. – 2002. – 19–25 жовт. – С. 9.

37. Гега П. Т. Порівняльний аналіз інституту банкрутства (окремі країни та Україна) / П. Т. Гега // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2004. – № 9. – С. 128–138.
38. Герасименко С. С. Передбачення фінансового стану підприємства при оцінці його здатності до продовження діяльності / С. С. Герасименко, Н. А. Головач // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 4. – С. 2–4.
39. Головін М. Методологічна основа досудової санації / М. Головін // Економіка України. – 2001. – № 5. – С. 74–77.
40. Головін М. М. Досудова санація підприємств як альтернативний шлях роздержавлення / М. М. Головін // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2001. – № 11. – С. 44–48.
41. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.
42. Грабовецький Б. Є. Основи економічного прогнозування : навчальний посібник / Б. Є. Грабовецький. – Вінниця : ВНТУ, 2004. – 162 с.
43. Гринев В. Ф. Инновационный менеджмент : учеб. пособие / В. Ф. Гринев. – К. : МАУП, 2000. – 148 с.
44. Грушевський М. С. Історія України-Руси / М. С. Грушевський. – К. : Наукова думка, 1992. – Том 3 : До року 1340. – 592 с. – ISBN 5-12-003207-9.
45. Давиденко Н. М. Ліквідність та платоспроможність як показники ефективності фінансового менеджменту підприємства / Н. М. Давиденко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 2. – С. 36–41.
46. Даценко Т. М. Бар'єри запровадження санаційних механізмів та шляхи їх подолання / Т. М. Даценко // XXXIII наук.-техн. конф. проф.-виклад. складу, співробітн. та студ. ун-ту з участю прац. наук.-досл. орган. та інжен.-техн. прац. підпр. м. Вінниці та області, присвяченої 80-річчю професора І. В. Кузьміна, 23–26 бер. 2004 р. : тези доповідей. – Вінниця, 2004. – С. 54.

47. Даценко Т. М. Стан венчурного бізнесу в Україні та перспективи його розвитку / Т. М. Даценко // XXXII наук.-техн. конфер. проф.-виклад. складу, співробітн. та студ. ун-ту з участю прац. наук.-досл. орган. та інжен.-техн. прац. підпр. м. Вінниці та області, 18–21 бер. 2003 р. : тези доповідей. – Вінниця, 2003. – С. 33.
48. Духновська Л. Регулювання ринку цукру в умовах вступу України до СОТ / Л. Духновська // Економіст. – 2005. – № 9. – С. 44–45.
49. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 528 с.
50. Економічна енциклопедія : у трьох томах / ред. С. В. Мочерний. – Т.1 – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с. – ISBN 966-580-077-9.
51. Економічна енциклопедія : у трьох томах / ред. С. В. Мочерний. – Т. 2. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с. – ISBN 966-580-101-5.
52. Економічна енциклопедія : у трьох томах / ред. С. В. Мочерний. – Т.3. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с. – ISBN 966-580-145-7.
53. Енциклопедичний словник бізнесмена : Менеджмент, маркетинг, інформатика / за заг. ред. М. І. Молдованова. – К. : Техніка, 1993. – 856 с.
54. Экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – М. : Институт новой экономики, 2007. – 1152 с. – ISBN 5-89378-017-5.
55. Єгорова Т. Економічна безпека господарської діяльності як засіб запобігання кризовим ситуаціям / Т. Єгорова // Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України. – 2000. – № 3. – С. 211–214.
56. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – Львів : Видавництво національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 714 с. – ISBN 966-553-272-3.
57. Заєць О. С. Ринок цукру: проблеми теорії і практики / О. С. Заєць. – К. : Наукова думка, 1998. – 306 с.

58. Захарченко В. О. Систематизація методів оцінки фінансового стану підприємства / В. О. Захарченко, С. І. Счасна // Фінанси підприємств. – 2005. – № 1. – С. 137–144.
59. Зеленський С. В. Українська цукрова промисловість на фондовому ринку / С. В. Зеленський, В. М. Ткаченко // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 1998. – № 8. – С. 71–72.
60. Іваниця О. Б. Необхідність застосування антикризового менеджменту / О. Б. Іваниця // Регіональні перспективи. – 2000. – № 2–3. – С. 164–166.
61. Кемарська Л. Г. Моделювання плану санації / Л. Г. Кемарська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – № 1. – С. 161–170.
62. Клебанова Т. С. Моделі оцінки ефективності санації підприємств на основі нечітких множин / Т. С. Клебанова, О. В. Панасенко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 7. – С. 158–165.
63. Коваленко М. А. Санація підприємства регіону та фінансові джерела її проведення / М. А. Коваленко, Н. В. Лобанова // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 69–75.
64. Коденська М. Ю. Цукробурякове виробництво України / М. Ю. Коденська. – К. : ІАЕ УААН, 1998. – 55 с.
65. Колесар К. Моделі діагностики банкрутства підприємств України / К. Колесар // Економіст. – 2002. – № 10. – С. 60–63.
66. Колесник р. Непринужденное банкрутство [Електронний ресурс] / р. Колесник // Понедельник. – 2003. – № 37. – Режим доступу до журн. : <http://www.bankrut.com.ua>.
67. Комментарий к Федеральному закону о несостоятельности (банкротстве) / Андреев С. Е., Тихомиров М. Ю. – М. : ЮрИнфоР Центр / ЮрИнфоР-Пресс, ИНФОРМЦЕНТР XXI ВЕКА, 2004. – 336 с. – ISBN 5-89194-131-7.
68. Комплексна державна програма реструктуризації і розвитку бурякоцукрової галузі на період до 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrsugar.com/images/FCKfiles/Image/prog.doc>.

69. Копилюк О. І. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навчальний посібник / О. І. Копилюк, А. М. Штангрет. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 168 с.
70. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / М. Я. Коробов. – К. : Знання, 2000. – 378 с.
71. Коровій В. В. Банкрутство та його роль в інвестиційному процесі / В. В. Коровій. – Вінниця : Сенс-СВ, 2005 – 58 с.
72. Коровій В. В. Механізми фінансового оздоровлення підприємств / В. В. Коровій, Т. М. Даценко, Л. М. Несен // Збірник наук. праць Вінницького державного аграрного університету. – Випуск 18. – Вінниця : ВДАУ, 2004. – С. 116–122.
73. Коуз р. Фирма, рынок и право / р. Коуз ; пер. с англ. Б. Пинскера ; науч. ред. р. Капелюшников. – М. : Дело, 1993. – 192 с.
74. Криницький Б. П. Нові підходи до відродження сільського господарства і зокрема цукрової галузі України / Б. П. Криницький // Цукор України. – 2006. – № 1–2. – С. 11–13.
75. Кунцевич В. О. Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства / В. О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1. – С. 68–75.
76. Леміш А. М. Зарубіжний досвід державного регулювання фінансового оздоровлення підприємств / А. М. Леміш // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 1. – С. 118–125.
77. Лігоненко Л. О. Методологія діагностики загрози банкрутства підприємства та напрямки її удосконалення / Л. О. Лігоненко // Фінанси України. – 1998. – № 8. – С. 136–148.
78. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством / Л. О. Лігоненко, М. В. Тарасюк, О. О. Хіленко // К. : КНТЕУ, 2005. – 376 с.
79. Макарьева В. И. Анализ хозяйственной деятельности организации / В. И. Макарьева, Л. В. Андреева. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 262 с.

80. Макуха В. Аналіз регуляторного впливу при впровадженні Закону України «Про внесення змін до деяких законів України» [Електрон. ресурс] / Макуха В. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua>.

81. Манойленко О. В. Підходи до оцінки санаційного потенціалу тимчасово неплатоспроможних суб'єктів господарювання / О. В. Манойленко // Економіка і держава. – 2006. – № 1. – С. 60–63.

82. Масенко Б. П. Антикризове управління : навч. посіб. / Б. П. Масенко, Т. М. Афонченкова. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 264 с.

83. Мельник А. Відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: окремі проблеми / А. Мельник // Право України. – 2001. – № 10. – С. 60–63.

84. Месель-Веселяк В. Я. Розвиток форм господарювання в аграрному секторі України (результати, проблеми) / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2006. – № 12. – С. 34–41.

85. Мескон М. Х. Основы менеджмента : [пер. с англ.] / М. Х. Мескон, М. Адльберт, Ф. Хедоури. – М. : Дело, 1992. – 702 с.

86. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій : Наказ Агентства з питань банкрутства від 23.02.1998 р. №22 // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 1998. – № 7. – С. 18–28.

87. Мороз О. В. Фінансова діагностика у системі антикризового управління на підприємствах : монографія / О. В. Мороз, О. А. Сметанюк. – Вінниця : УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2006. – 167 с.

88. Москаленко В. П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В. П. Москаленко, О. Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 180–191.

89. Несен Л. М. Венчурний бізнес: зарубіжний досвід / Л. М. Несен, Т. М. Даценко // Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкових трансформацій : перша Всеукраїнська наук.-практ. конф. вчених, викладачів та практичних працівників,

26–27 лют. 2003 р. : збірник матеріалів. – Вінниця : «Універсум»–»Ландо Лтд», 2003. – С. 266–268.

90. Несен Л. М. Аналіз банкрутства як ринкового механізму / Л. М. Несен, Т. М. Даценко // Тиждень економіки ДНУ, 24–28 лют. 2003 р. : матеріали доповідей. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2003. – Вип. 2. – С. 39–40.

91. Неспроможність підприємств у Великій Британії // Антикризисный менеджмент. – 2004. – № 2. – С. 26–29.

92. Німецькі спеціалісти пропонують масове закриття вітчизняних цукрових заводів // Вісник цукровиків України. – 2006. – № 1. – С. 22–25.

93. О несостоятельности (банкротстве) : Федеральный закон от 26.10.2002 г. № 127–ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2002. – № 43.

94. О порядке и условиях применения процедур банкротства в ускоренном режиме : Распоряжение Федеральной службы России по делам о несостоятельности и финансовому оздоровлению от 27.08.1998 г.

95. Об утверждении Положения о порядке назначения и выплаты вознаграждения временному (антикризисному) управляющему в производстве по делу об экономической несостоятельности (банкротстве) [Електрон. ресурс] : Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 28 февраля 2007 г. № 260. – Режим доступа : <http://www.bankrot.by>.

96. Об утверждении Положения о порядке оплаты труда временных (антикризисных) управляющих в производстве по делу об экономической несостоятельности (банкротстве) [Електрон. ресурс] : Постановление Совета Министров Республики Беларусь № 553 от 12 мая 2004 г. – Режим доступа : <http://www.bankrot.by>.

97. Останні новини // Вісник цукровиків України. – 2006. – № 4. – С. 10.

98. Петренко В. П. З досвіду створення та організації роботи кризових груп для управління підприємствами у процедурах банкрутства

/ В. П. Петренко, Є. А. Ревтюк, С. В. Максим'юк, М. С. Лосева // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 4. – С. 67–70.

99. Петриченко О. Коли залишиться 45 цукрових заводів – почнеться відродження галузі [Електрон. ресурс] / О. Петриченко // Пропозиція. – 2005. – №7. – Режим доступу : <http://www.propozitsiya.com/?PartID=2&RePartID=21&Year=2005&Month=07>.

100. Підлущкий О. Україна цього року буде зі своїм цукром / О. Підлущкий // Вісник цукровиків України. – 2006. – № 4. – С. 5–7.

101. Положення про Державний департамент з питань банкрутства [Електрон. ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 553 від 19.04.2006 р. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

102. Поляков Б. М. Право несостоятельности (банкрутства) в Украине / Б. М. Поляков. – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 440 с.

103. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України в редакції Закону № 784–XIV від 30.06.1999 р. // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 42–43.

104. Про затвердження Методичних вказівок щодо проведення реструктуризації державних підприємств [Електрон. ресурс] : Наказ Міністерства економіки України від 23.01.1998 р. № 9. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

105. Про затвердження Положення про порядок проведення досудової санації господарських товариств, у статутних фондах яких державна частка перевищує 25 відсотків, та державних підприємств, щодо яких прийнято рішення про приватизацію [Електрон. ресурс] : Наказ Фонду Державного майна України №1865 від 12.10.2001 р. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

106. Про затвердження Порядку проведення досудової санації державних підприємств : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2000 р. № 515 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 12.

107. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4.07.2002 р. № 40–IV // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 36.

108. Про Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [Електрон. ресурс] : Наказ Міністерства економіки України від 19 січня 2006 р. №14. – Режим доступу : <http://me.kmu.gov.ua/file/link/75465/file/metodika.doc>.

109. Про соціально-економічне становище Вінницької області за 2006 рік. – Вінниця : Головне упр. статистики у Вінниц. обл., 2007. – 108 с.

110. Радзивилюк В. Классификация процедур санации / В. Радзивилюк // Юридическая практика. – 2003. – № 5 (267). – С. 4–6.

111. Радыгин А. Д. Институт банкротства в России: особенности эволюции, проблемы и перспективы / А. Д. Радыгин, Ю. В. Симачев // Российский журнал менеджмента. – 2005. – № 2. – С. 43–70.

112. Регіони Вінницької області : [статистичний збірник]. – Вінниця : Головне упр. статистики у Вінниц. обл., 2006. – 200 с.

113. Регіони України : [статистичний збірник]. – К., 2006. – Част. II. – 807 С. – ISBN 966-8998-26-X.

114. Рибалка О. В. Визначення схильності підприємства до банкрутства за допомогою нечітких нейронних мереж / О. В. Рибалка // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 1. – С. 199–205.

115. Рибаченко О. М. Деякі проблеми бурякоцукрової галузі в умовах вступу України до СОТ / О. М. Рибаченко // Агроінком. – 2007. – № 3-4. – С. 4–5.

116. Рогожин П. С. Економіка будівельних організацій / П. С. Рогожин, А. Ф. Гойко. – К. : Видавничий дім «Скарби», 2001. – 448 с.

117. Российское законодательство X-XX веков : в девяти томах. – Т.1. Законодательство Древней Руси. – М., 1984. – 430 с.

118. Сгара Э. Мировое соглашение в процедуре санации / Э. Сгара // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 1. – С. 13–15.

119. Сгара Э. В. Использование института мирового соглашения в процедуре банкротства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Э. В. Сгара. – Донецк, 2004. – 209 с.

120. Ситнік Л. Економіко-історичні передумови сучасного кризового становища підприємств / Л. Ситнік // Економіка України. – 2000. – № 5. – С. 74–79.

121. Ситнік Л. С. Економічний механізм формування кризового становища підприємства / Л. С. Ситнік // Регіональна економіка. – 2000. – № 1. – С. 53–63.

122. Слівак А. Є. Проблеми регулювання банкрутства підприємств чи відновлення їх платоспроможності в Україні / А. Є. Слівак // Формування ринкових відносин в Україні. – 2005. – № 12. – С. 8–10.

123. Стасіневич С. А. Ринок цукру України: проблеми забезпечення сировиною / С. А. Стасіневич // Економіка АПК. – 2006. – № 2. – С. 25–30.

124. Статистичний щорічник Вінниччини за 2007 рік. – Вінниця : Головне упр. статистики у Вінниц. обл., 2008. – 652 с.

125. Статистичний щорічник України за 2007 рік. – К. : Консультант, 2008. – 571 с. – ISBN 966-8459-25-2.

126. Степанов В. В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии / В. В. Степанов. – М. : Статут, 1999. – 208 с.

127. Степанов О. О. Господарсько-правові засоби попередження банкрутства : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.04 / О. О. Степанов; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2006. – 25 с.

128. Терещенко О. Санаційний аудит – необхідна передумова фінансової санації підприємств / О. Терещенко // Вісник НБУ. – 2000. – № 5. – С. 57–61.

129. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 268 с. – ISBN 966-574-645-6.

130. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посібник. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.

131. Терещенко О. А. Комплексный анализ финансово-хозяйственной деятельности и оценка его санационной способности /

О. А. Терещенко // Экономика предприятия. – 1999. – № 7–8. – С. 13–25.

132. Тітов М. І. Банкрутство: матеріально-правові та процесуальні аспекти / М. І. Тітов ; за наук. ред. В. М. Гайворонського. – Х. : Фірма «Консум», 1997. – 192 с.

133. Третяк О. Про проблему банкрутства підприємств / О. Третяк // Економіка України. – 2000. – № 2. – С. 46–49.

134. Труды сети опытных полей Всероссийского Общества Сахарозаводчиков. Сообщение девятое. / С. Л. Франкфурт, А. М. Венгеровский, А. В. Деген, А. П. Кожин. – К. : Изд. Всероссийского Общества Сахарозаводчиков, 1909. – С. 1–85.

135. Тутова О. В. Моделі прогнозування неплатоспроможності підприємств та проблеми їхнього використання в Україні / О. В. Тутова // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 4. – С. 24–27.

136. Управління фінансовою санацією підприємства : навчальний посібник / С. Я. Салига, О. І. Даций, Н. В. Несторенко, О. В. Серебряков. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 240 С. – ISBN 966-364-048-0.

137. УСЕ Універсальний словник-енциклопедія / гол. ред. ради чл.-кор. НАНУ М. Попович. – К. : Ірина, 1999. – 1551 с.

138. Фінанси підприємств : підручник / керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 4-те вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 584 с.

139. Фінансовий словник-довідник / за ред. М. Я. Дем'яненка. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.

140. Фокіна Н. П. Методика виявлення загрози банкрутства підприємств за оцінкою показників фінансового стану / Н. П. Фокіна // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 7. – С. 56–62.

141. Фурса А. В. Основні напрями розв'язання проблем цукробурякового підкомплексу України / А. В. Фурса // Економіка АПК. – 2006. – № 6. – С. 31–38.

142. Хар І. О. Дискусійні проблеми класифікації процедур санації / І. О. Хар // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 4. – С. 82–83.

143. Ходаковська З. М. Сезон – новий, проблеми – старі / З. М. Ходаковська // Вісник цукровиків України. – 2006. – № 4. – С. 31.

144. Хомутенко В. П. Проблеми фінансової санації підприємств / В. П. Хомутенко // Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах ринкової трансформації : перша Всеукраїнська наук.-практ. конфер., 26–27 лют. 2003 р. : збірник матеріалів. – Вінниця : «Універсум» – «Лано Лтд», 2003. – С. 231–232.

145. Хорунжий М. Краще жменя власного досвіду, ніж мішок запозиченого / М. Хорунжий // Голос України. – 2005. – 3 серп. – С. 9.

146. Хоуман М. Роль режима несостоятельности в рыночной экономике / М. Хоуман // Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. – 2001. – Приложение № 3. – С. 34–46.

147. Чевганова В. Я. Методичні підходи до аналізу можливості відновлення платоспроможності підприємств / В. Я. Чевганова, І. Б. Чичкало-Кондрацька // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 4. – С. 30–33.

148. Шаблиста Л. М. Фінансова стійкість підприємства: сутність і методи оцінки / Л. М. Шаблиста // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 2. – С. 46–57.

149. Шишкова Н. Л. Поняття і зміст організаційно-економічного механізму управління санацією підприємства / Н. Л. Шишкова // Економіка. Менеджмент. Підприємництво : Зб. наук. праць Східноукраїнського національного ун-ту ім. В. Даля. – Вип. 8. – Луганськ: СНУ, 2002. – С. 222–230.

150. Штангрет А. М. Попередження та уникнення банкрутства промислових підприємств (на прикладі поліграфічної промисловості) : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / А. М. Штангрет. – Львів, 2003. – 255 с.

151. Ярчук М. М. Проблеми цукрової галузі України та шляхи їх вирішення / М. М. Ярчук // Цукор України. – 2005. – № 5. – С. 2–5.

152. Couwenberg O. Survival Rates in Bankruptcy Systems: Overlooking the Evidence / O. Couwenberg. – University of Groningen Working Paper, 2000.

153. Eger T. Bankruptcy Regulations and the New German Insolvency Law from an Economic Point of View / T. Eger // European Journal of Law and Economics. – 2001. – № 11. – P. 29–46.

154. Franks F. R. A Comparison of US, UK, and German Insolvency Codes / F. R. Franks, K. G. Nyborg, W. N. Torous // Financial Management. – 1996. – № 25. – P. 86–101.

155. Guyon Y. Entreprises en difficultes. Redressement judiciaire-Faillite / Y. Guyon. – Droit des affaires. – Paris, 1988. – 724 p.

156. Kaiser K.M.J. European Bankruptcy Laws: Implications for Corporations Facing Financial Distress / K.M.J. Kaiser // Financial Management. – 1996. – № 25. – P. 67–85.

157. Mitchell J. Bankruptcy Experience in Hungary and Czech Republic / J. Mitchell. – WDI Working Paper 211, 1998.

158. Thorburn K. Bankruptcy Auctions: Costs, Debt Recovery, and Firm Survival / K. Thorburn // Journal of Financial Economics. – 2000. – № 58. – P. 337–368.

159. US Bankruptcy Code.

160. Zdrovomyslam N. Sanierung in Kriesenzeiten / N. Zdrovomyslam, C. Spies, M. Gellink // Der Betriebswirtschaft. – 1994. – № 2. – S. 25.

161. <http://sugarua.com>.

Наукове видання

**Білоконь Тетяна Миколаївна
Несен Леонід Миколайович**

**САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ**

Монографія

Редактор С. Малішевська
Оригінал-макет підготовлено Т. Білоконь

Підписано до друку 29.03.2010 р.
Формат 29,7×42¼ Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 8,78
Наклад 100 прим. Зам № 2010-052

Вінницький національний технічний університет,
КІВЦ ВНТУ,
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-85-32
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті,
в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі,
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-81-59
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.